

ՀՏԴ 72.03(479.25)

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

Դ. Գ. Պետրոսյան

«ՔԱՂԱՔ-ԱՅԳԻ» ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹԱՄԱՆՅԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՇԻՆԱԿԱՆ ՈՒՂԻՆ

Ներկայացված են 19-րդ դարի վերջի քաղաքաշինական խնդիրները, դրանց լուծման առաջարկները, «Քաղաք-այգի» տեսության ձևավորումը, ռուսական առաջին քաղաք-այգու՝ Պրոգորովկայի, հատակագծման պատմությունը և Ալ. Թամանյանի ուղղակի մասնակցությունն այդ գործընթացին: Ներկայացված են նաև Թամանյանի թավրիզյան և հայաստանյան քաղաքաշինական գործունեությունը, Հայաստանի քաղաքների ու գյուղերի թամանյանական գլխավոր հատակագծերը և դրանց ներկայիս արքանյակային պատկերները, վերլուծված են Երևանում քաղաք-այգու սկզբունքների հաջողված կիրառումները և անկատար մնացած մտահղացումների պատճառները:

Առանցքային բառեր. քաղաք-այգի, Ալ. Թամանյան, քաղաքաշինություն, գլխավոր հատակագիծ

Շատերիս համար Ալ. Թամանյանի քաղաքաշինությունը սկսվում և ավարտվում ք. Երևանի հատակագծմամբ, այնինչ նրա անցած քաղաքաշինական ուղին ավելի լայն է, ծանրակշիռ, արժանի ուսումնասիրության և վերլուծության: Սույն աշխատության նպատակն է համառոտ կերպով ամփոփել Ալ. Թամանյանի ողջ քաղաքաշինական գործունեությունը և ծանոթացնել այն ժառանգությանը, որը թողեց նախորդ դարի տաղանդավոր ճարտարապետը ո՛չ միայն նրբաճաշակ ճարտարապետությամբ, այլև իր կերտած փայլուն քաղաքաշինությամբ:

«Քաղաք-այգի» տեսությունը

19-րդ դարի կեսից մինչև 20-րդ դարի սկիզբն ընկած ժամանակահատվածում քաղաքաշինության մեջ ծառացան մի շարք խնդիրներ, որոնք հիմք հանդիսացան նոր տեսությունների ու գաղափարների առաջացմանը [1]: Նշենք դրանցից հիմնականները.

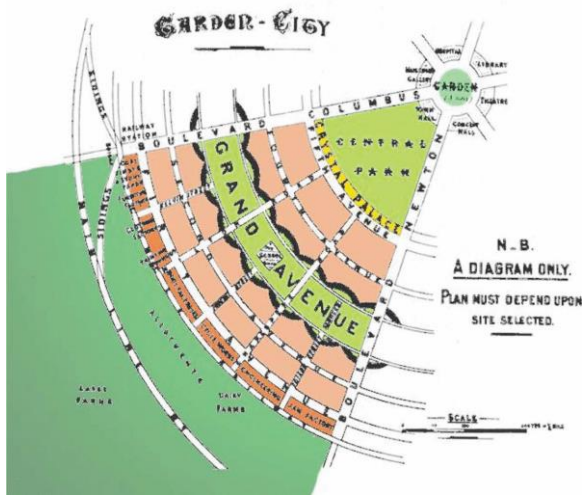
- քաղաքներում բնակչությունը նախատեսվածից շատ էր,
- աշխատավորական արվարձանները դարձել էին համատարած ետնախորշեր,
- միջնադարից ժառանգված անկանոն, նեղ փողոցային ցանցը չէր բավարարում տրանսպորտային պահանջներին,
- քաղաքներում վերացել էին կանաչապատ տարածքները:

Հենց այս խնդիրներին լուծում տալու համար ի հայտ եկան մի քանի տեսություններ, որոնք սկզբնական շրջանում հրատարակվեցին և տարածում գտան Եվրոպայում, իսկ հետո արդեն ձեռք բերեցին համաշխարհային տարածում: Դրանք են՝ ֆրանսիացի Լե Կորբյուզյեի (1887-1965 թթ.) «Ժամանակակից քաղաքը» (1922 թ.), անգլիացի Պատրիկ Աբերկրոմբիի (1879-1957 թթ.) «Շրջանային հատակագծումը» (1929 թ.), իսպանացի Արթուրո Սորիայի (1844-1920 թթ.) «Գծային

քաղաքը» (1892 թ.), իտալացի Անտոնիո Սանտ Էլիայի (1888-1916 թթ.) «Մանիֆեստը» (1914 թ.), անգլիացի Էբենիզեր Հովարդի (1850-1928 թթ.) «Ապագայի քաղաք-այգիները» (1898 թ.):

Վերը նշված տեսություններից լայն տարածում գտավ և վերաճեց շարժման անգլիացի փիլիսոփա, սոցիալիստ-ուտոպիստ Էբենիզեր Հովարդի «Քաղաք-այգի» տեսությունը:

Ինչու՞մն էր Հովարդի հաջողությունը: Նա կարողացավ վերլուծել դեպի քաղաք մարդկանց անընդհատ հոսքի և գյուղական համայնքների ամայացման պատճառները և եզրակացրեց, որ մարդկանց հնարավոր է քաղաքից ետ պահել նրանց համար այլ գայթակղություններ ստեղծելով: Այն էր. քաղաք-այգիները պետք է համատեղեին քաղաքի և գյուղի առավելությունները: Վերլուծությունների արդյունքում Հովարդը կազմեց «Երեք մագնիսի» սխեման, որում նշեց քաղաքի և գյուղի թերություններն ու առավելությունները, այնուհետև՝ առավելությունների հնարավոր համատեղումները.

Նկ.1. Հատված քաղաք-այգու հատակագծից

1) քաղաք - սակավ բուսականություն, աղտոտված օդ, հասարակական ակտիվ կյանք, բարձր վարձատրությամբ աշխատատեղեր, թանկ ապրուստ,

2) գյուղ - առատ բուսականություն, մաքուր օդ, հասարակական կյանքի բացակայություն, ցածր վարձատրությամբ աշխատատեղեր, լքված տարածքներ,

3) քաղաք-գյուղ - կանաչապատ տարածքներ, շքեղ այգիներ, հասարակական ակտիվ կյանք, բարձր վարձատրությամբ աշխատատեղեր, հետիոտն մատչելիություն, ազատություն:

Այս ամենը վերլուծելով, բնականաբար, հասարակությունը կձգտի առավելություններով սինթեզված միջավայր, որն է՝ քաղաք-գյուղը, նույն ինքը՝ քաղաք-այգին: Իհարկե, առաջարկը գայթակղիչ էր, գաղափարը՝ փայլուն, բայց գործնական կատարելության հասնելու համար անհրաժեշտ էր մշակել և կազմել համապատասխան քաղաքաշինական սխեմաներ և հատակագծեր (նկ. 1):

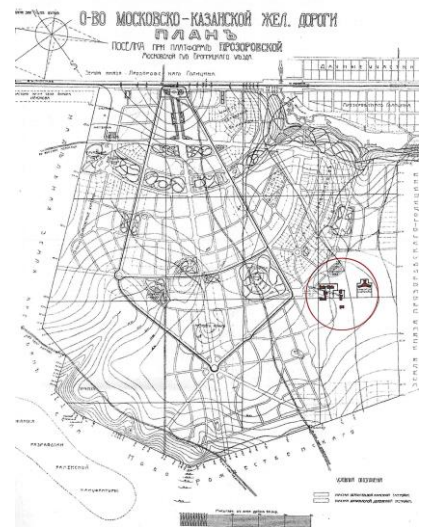
Քաղաքի բոլոր բացասական կողմերի պատճառը համարելով դրա մեծությունը՝ Հովարդը քաղաք-այգու բնակչության թիվը սահմանում է 32 հազարից ոչ ավելի: Այդ դեպքում բնակիչը քաղաքում չի կորցնում իր դեմքը, այդպիսի քաղաքում կենտրոնը և արվարձանը գտնվում են միատեսակ հետիոտն մատչելիության սահմաններում: Քաղաք-այգին ունի 2500 հա տարածք: Բուն քաղաքը զբաղեցնում է տարածքի 1/6 մասը և տրամագծով 2 կմ-ից ավելի չէ, կենտրոնում գտնվում են հասարակական շենքերն ու պուրակը, բնակելի տները 1 կամ 2 հարկանի են, տնամերձ հողամասերով: Քաղաքի եզրում տեղադրված են արդյունաբերական ձեռնարկություններն ու երկաթգիծը: Մայրուղիները դասակարգված են ըստ տրանսպորտային

Ն. Կ. Ֆոն-Մեքքը համաձայն էր նույնիսկ, որ Ալ. Թամանյանը նախագծերով զբաղվի ոչ թե անձամբ, այլ իր օգնականների միջոցով, բայց պայմանով, որ ամեն ինչ լինի Ալ. Թամանյանի հսկողությամբ ու ստորագրությամբ, ինչը համարվում էր որակի ապահովման երաշխիք։ Ալ. Թամանյանն այդ տարիներին ծանրաբեռնված էր ոչ միայն նախագծային պատվերներով, այլև բուռն հասարակական գործունեությամբ, սակայն երկարատև բանակցություններից հետո նա համաձայնում է Ն. Կ. Ֆոն-Մեքքի առաջարկին՝ որպես իր ներկայացուցիչ և օգնական ընտրելով ճարտարապետ Սլաստիխինին, իսկ 1916 թ.-ից՝ մեր հայրենակից, ճարտարապետ Ն. Բունիաթյանին։

Պրոգորովկա ավանի նախագծի հեղինակները ձգտել են հնարավորինը պահպանել քաղաք-այգուն բնորոշ սկզբունքները (նկ. 3)։

- ինքնավարության հնարավորությունը, ինչը ենթադրում էր ունենալ սեփական աշխատատեղեր (տվյալ դեպքում՝ երկաթգիծը),
- աշխատավայրի արագ հասանելիությունը,
- տարածքի գոտիավորումը,
- սանիտարահիգիենիկ և գեղագիտական պայմանների բարձր մակարդակը,
- քաղաքային և գյուղական կյանքի համադրումը։

Ցավոք, Առաջին Համաշխարհային պատերազմի և Հոկտեմբերյան հեղաշրջման պատճառով Պրոգորովկա ավանը և Ալ. Թամանյանի հեղինակած հատվածը չստացան նախագծի տեսքը (նկ. 4)։ Այնուամենայնիվ, կառուցվեցին մի քանի շինություններ՝ թոքախտավորների հիվանդանոցը, բժիշկների բնակելի տունը, կաթսայատունը, խոհանոցը։ Իսկ, ահա, Ալ. Թամանյանի նախագծով կառուցված կամուրջը դարձավ այդ ավանի խորհրդանիշն ու ցայսօր պատկերված է անվանափոխված, Կրաստովո անունը կրող քաղաքի զինանշանի վրա։

Նկ. 3. Պրոգորովկայի գլխավոր հատակագիծը

Նկ. 4. Ալ. Թամանյանի նախագիծը և ներկա վիճակը

Այժմ Կրատովո ավանը գտնվում է Մոսկվայի մարզի Ռամենսկի շրջանում: Չնայած որ ավանն ամբողջովին չի կառուցվել, այնուամենայնիվ այն նպաստել է մի շարք այլ քաղաքների նախագծման մեջ քաղաք-այգու գաղափարի ներդրմանը: Պրոգնոզվող քաղաք-այգու նախագծումից և շինարարությունից ստացած գիտելիքները հետագայում հիմք հանդիսացան մեր հայրենիքում քաղաք-այգիներ նախագծելու թամանյանական խոհերին:

Թամանյանի թավրիզյան քաղաքաշինական գործունեությունը

Ալ. Թամանյանի տարբեր ժամանակաշրջանների քաղաքաշինական գործունեության մասին խոսելիս հաճախ սովերում է մնում թավրիզյան շրջանը: 1921-1923 թթ. Ալ. Թամանյանը ապրել է Թավրիզում: Այդ տարիներին Հայաստանում տիրող քաղաքական իրադրությունը և մտավորականության հանդեպ ոսնձգությունները ստիպում են Ալ. Թամանյանին տեղափոխվել Թավրիզ: Աշխատանքի անցնելով Թավրիզի քաղաքապետարանում՝ նա սկսում է ակտիվ ճարտարապետական և հասարակական գործունեություն ծավալել: Թավրիզում նրա կատարած քաղաքաշինական աշխատանքներն են՝ Պարոն Ավագ (Պարնավա) փողոցի կառուցապատումը, Թավրիզի գլխավոր հատակագծի շտկումները, հայկական թաղամասի նոր բացված փողոցի նախագիծը, Երևանի գլխավոր հատակագծի մշակումները [2]:

Թամանյանի հայաստանյան քաղաքաշինական գործունեությունը, քաղաքամայր Երևան

Նոր կազմավորված Խորհրդային Հայաստանը, ըստ Խորհրդային Միության որդեգրած քաղաքականության, պետք է ծաղկեր ու հավասարաչափ զարգանար: Պետական մակարդակով ուշադրության էին արժանանում ոչ միայն Հայաստանի շրջանների արդյունաբերական, գյուղատնտեսական և մշակութային, այլև՝ քաղաքաշինական ոլորտը:

1925-1933 թթ. պետական հանձնարարությամբ Ալ. Թամանյանը նախագծում և մշակում է մի շարք քաղաքների, գյուղերի ու ավանների՝ Էջմիածնի (Վաղարշապատ), Ստեփանակերտի, Հրազդանի (Ախտա-Ախպարա), Հոկտեմբերյանի (Նոր Արմավիր), Գավառի (Նոր Բայազետ), Լուկաշինի գլխավոր հատակագծերը և Լենինականի (Գյումրի) գլխավոր հատակագծի որոշ հատվածներ:

Էջմիածին (Վաղարշապատ)

Ներկայիս Հայաստանի Հանրապետության մեծությամբ չորրորդ քաղաքը, հայոց երբեմնի մայրաքաղաքը և հոգևոր կենտրոնը 1920-ական թվականներին ուներ քաղաքաշինական վերակառուցման կարիք: 1925 թ. Ալ. Թամանյանը մշակում է Վաղարշապատի գլխավոր հատակագիծը: Հատակագծման ճառագայթաօղակաձև սկզբունքը ճարտարապետը կիրառում է նաև այստեղ: Նախագծում կենտրոնական հրապարակից սկիզբ էին առնում հիմնական երեք ճառագայթները, որոնցից հյուսիսայինը հասնում էր երկաթգծի կայարան: Մայր տաճարի և Ս Գայանե եկեղեցու պահպանման գոտիները կանաչ շերտով հստակորեն մեկուսացված էին քաղաքաշինական այդ բարդ հանգույցից՝ գլխավոր հրապարակից: Ընդհանուր փողոցային ցանցի այս լուծումներն ապահովում էին քաղաքի տրանսպորտային և հետիոտն

մատչելիությունը: Ներկայացնենք Ալ. Թամանյանի մշակած Վաղարշապատի գլխավոր հատակագիծը և ներկայիս քաղաքաշինական իրավիճակը (նկ. 5):

Նկ. 5. Վաղարշապատի գլխավոր հատակագիծը և ներկա վիճակը

Ստեփանակերտ

Արձանագրենք ևս մեկ ուշագրավ ու քիչ լուսաբանված փաստ. Ալ. Թամանյանը հեղինակն է նաև ներկայիս հայկական երկրորդ պետության՝ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության մայրաքաղաքի գլխավոր հատակագծի (նկ. 6): Որպես բնակավայր Ստեփանակերտը ձևավորվել է 19-րդ դարի սկզբին, բայց նախագծային և կառուցապատման առաջին պլանը մշակել է Ալ. Թամանյանը 1926 թ.: Նրանից հետո այդ գործը շարունակել են Ն. Սլոբոտյանիկը (1938 թ.) և Բ. Դադաշյանը (1968 թ.):

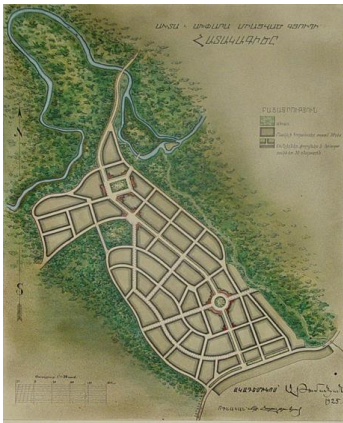
Նկ. 6. Ստեփանակերտի գլխավոր հատակագիծը և ներկա վիճակը

Հրազդան (Ախտա-Ախպարա)

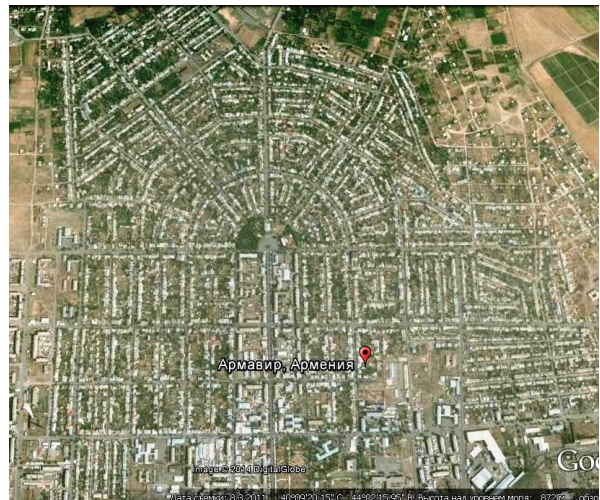
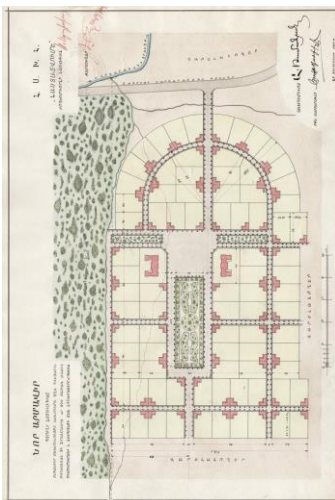
ՀՀ Կոտայքի մարզի մարզկենտրոն Հրազդանի գլխավոր հատակագիծը, որն ընդգրկել է Ներքին Ախտա և Ալափարս գյուղերը, մշակվել է Ալ. Թամանյանի կողմից 1925-1928 թթ. (նկ. 7), իսկ 1978-1980 թթ. կազմվել է նոր գլխավոր հատակագիծ 120 հազար բնակչի համար (ճարտ.՝ Ս. Մանուկյան և ուրիշներ):

Հոկտեմբերյան (Նոր Արմավիր)

Նախորդ դարի առաջին քառորդում պետք է կառուցվեր նոր քաղաք Նոր Արմավիր անվամբ: Պետության կողմից այս գործը նույնպես հանձնարարվում է Ալ. Թամանյանին և 1923 թ. գլխավոր հատակագիծն արդեն պատրաստ էր (նկ. 8): Սկզբնական շրջանում բնակավայրը նախատեսված էր 80 տան համար, իսկ այսօր այն Արմավիր մարզի մարզկենտրոնն է՝ 45000 բնակչով: Կարող ենք փաստել, որ Նոր Արմավիրի «միջուկը», անշուշտ, չնչին տարբերություններով իրականացվել է ըստ Ալ. Թամանյանի նախագծի:

Նկ. 7. Հրազդանի գլխավոր հատակագիծը և ներկա վիճակը

Նկ. 8. Նոր Արմավիրի գլխավոր հատակագիծը և ներկա վիճակը

Լուկաշին

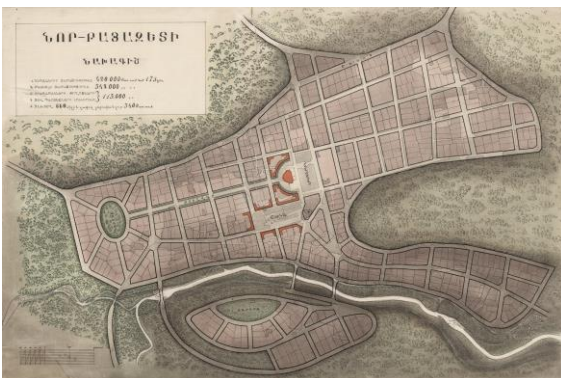
1922 թ. Արմավիրի մարզում հիմնադրված Լուկաշին համայնքի թամանյանական գլխավոր հատակագիծը թվագրվում է 1926 թվականով (նկ. 9): Հատակագծի կենտրոնում հրապարակն էր, որից ճառագայթաձև ելնում էին 5 փողոցներ, որոնք էլ ավարտվում էին փոքր հրապարակներով: Տները 1 կամ 2 հարկանի էին, իրենց հողամասերով: Ցավոք, այս նախագիծը մնաց թղթի վրա, այլապես այսօր քաղաքաշինության մեջ կունենայինք փոքրիկ քաղաք-այգու դասագրքային մի օրինակ: Այսօր Լուկաշինում կան միայն Ալ. Թամանյանի հեղինակած մի քանի շինություններ:

Նկ. 9. Լուկաշինի գլխավոր հատակագիծը և ներկա վիճակը

Գավառ (Նոր Բայազետ)

Երևանից 98 կմ հեռավորության վրա գտնվող ք. Գավառի գլխավոր հատակագծումը նույնպես Ալ. Թամանյանի քաղաքաշինական աշխատանքներից է: Ներկայացնենք նաև Նոր Բայազետի (Գավառ) գլխավոր հատակագիծը և ներկայիս արբանյակային պատկերը (նկ. 10):

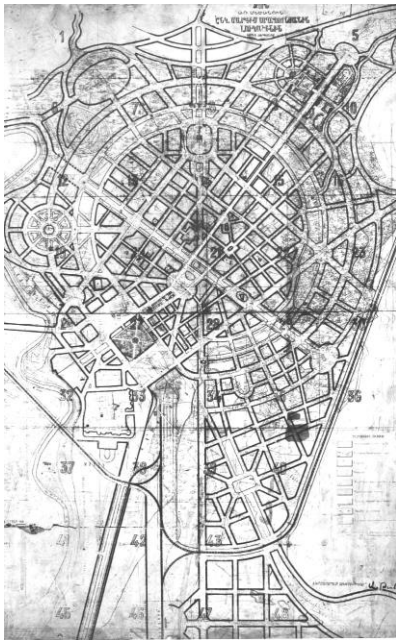

Նկ. 10. Գավառի գլխավոր հատակագիծը և ներկա վիճակը

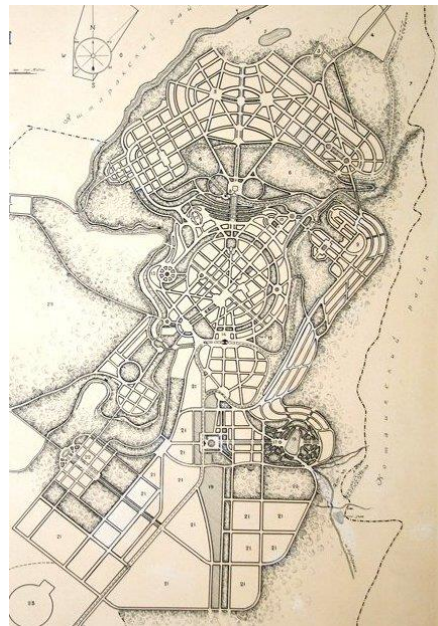
Քաղաքամայր Երևան

1924 թ. ապրիլի 3-ին, գիշերվա ժամը 1-ին Խորհրդային Հայաստանի կառավարությունը հավաքվել էր արտակարգ նիստի. քննարկվում էր ք. Երևանի գլխավոր հատակագիծը (մինչև 150.000 բնակչի համար, նկ. 11): Հատակագծի ներքևի աջ կողմում հստակ տառերով ստորագրված էր՝ Ալ. Թամանյան [3]: Այն կոչվում էր «Երևանի զարգացման և կարգավորման հատակագիծ» և ուներ ընծայագիր. «Ձոն առ մեծանուն ընկ. Սարգիս Սրապիոնյանին-Լուկաշինին՝ խորին հարգանք»:

Երևանի գլխավոր հատակագծի բացատրագրի սևագրերից մեկում Ալ. Թամանյանը նշում է, որ քաղաքի գլխավոր հատակագծի պատվեր Խորհրդային կառավարության կողմից իրեն չի տրվել, այլ ինքն է իր նախաձեռնությամբ այն կատարել, որովհետև ակնհայտ էր, որ առանց գլխավոր հատակագծի չէր կարելի շինարարություն ծավալել: Իրականում գլխավոր հատակագիծը Ալ. Թամանյանը սկսել էր Հայաստանի առաջին հանրապետության օրոք, այնուհետև շարունակել այն Թավրիզում ապրած տարիներին: Ձեռնամուխ լինելով Երևանի գլխավոր հատակագծի կատարմանը՝ Թամանյանը պետք է որոշեր սկզբունքային հարցերից մեկը. նոր քաղաքը պետք է հիմն, թե՞ նոր տեղում լինի: Թամանյանն առաջարկում է նոր քաղաքը կառուցել հնի տեղում՝ շտկելով գոյություն ունեցող փողոցների ուղղություններն ու չափերը, լրացնելով անհրաժեշտ նոր տարածքներով, անսամբլներով և փողոցներով: Երկրորդ հարցը, որ նա պետք է լուծեր, քաղաքի ստրուկտուրային կազմն էր: Կառավարությանը հղած իր առաջին զեկուցագրերից մեկում գրում է. «Հերթի են դրված... Հայաստանի քաղաքների բարեկարգումն ու զարգացումն արևմտաեվրոպական քաղաք-այգիների օրինակով»:

Նկ. 11. Երևանի գլխավոր հատակագիծը, 1924 թ. (մինչև 150.000 բնակչի համար)

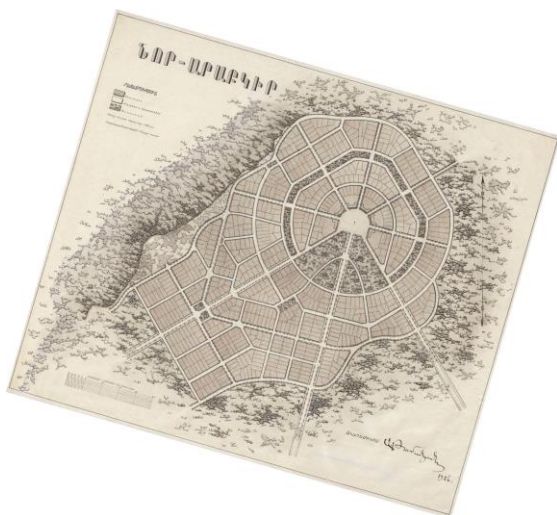

Նկ. 12. «Մեծ Երևան»-ի էսքիզային նախագիծը, 1934-1936 թթ. (մինչև 300.000 բնակչի համար)

1922-23 թթ. և 1929-30 թթ. ԽՍՀՄ-ում հատուկ բանավեճեր են ծավալվում քաղաքի և գյուղի հակասությունների վերացման հիմնախնդիրը քննարկելու համար: Առաջարկությունները բնեռացվում են երկու հակադիր հայեցակարգում՝ դեգուրբանիզացիա և ուրբանիզացիա: Ալ. Թամանյանը, իհարկե, նախատեսել էր ք. Երևանը որպես դեգուրբանիզացված քաղաք-այգի: Անգամ օղակաձև զբոսայգու տրամագիծը նա վերցրել էր 2 կմ՝ ելնելով հետիոտն մատչելիության հովարդյան հանձնարարականից: Նա նախատեսել էր մշակութային հիմնարկների մեծ ցանց, ուսանողական թաղամաս, առողջապահական, մարզական և թանգարանային համալիրներ, տների հարկայնությունը սահմանել էր մինչև 4 հարկ, իսկ բնակչությունը՝ 150 հազարից ոչ պակաս: Սակայն նախագծում լուծվելիք խնդիրները օբյեկտիվ պատճառներով ստիպեցին որոշակիորեն դուրս գալ քաղաք-այգու հրամայականից: Երևանին չէր բավարարում Հովարդի նախատեսած սակավագուր արդյունաբերությունը, որովհետև խորհրդային իշխանությունը պլանավորել էր երկրի արագ ինդուստրացում, ինչից բխում էին բնակչության կուտակումներ, կենցաղավարության նոր ձևեր, տրանսպորտի քանակական և որակական փոփոխություններ և այլն:

Խորհրդային Հայաստանի մայրաքաղաքի բնակչությունն օր-օրի աճում էր, և բացի տարբեր գոտիավորումների մշակումներից Ալ. Թամանյանը ձեռնամուխ է լինում «Մեծ Երևան» անվանումը կրող ավելի ընդարձակ Երևանի գլխավոր հատակագծի մշակմանը և մինչև 1936 թ.՝ իր մահվան տարին, անընդհատ կատարելագործում Երևանի գլխավոր հատակագիծը (նկ. 12):

1934-36 թթ. նրա ներկայացրած հատակագծում Երևանն աճել էր և՛ հյուսիսից, և՛ հարավից: Հյուսիսում Նոր Արաբկիրն էր (նկ. 13): Նոր թաղամասի հատակագիծը նա սկսել էր դեռևս 1925թ., բայց 1936թ. «Մեծ Երևան»-ի հատակագծում (մինչև 300.000 բնակչի համար) այն արդեն տարբերվում էր սկզբնականից:

Նկ. 13. Նոր-Արաբկիրի գլխավոր հատակագիծը և ներկա վիճակը

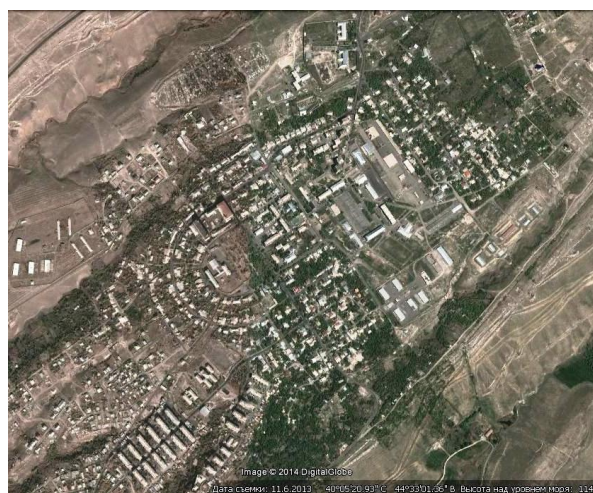
Մեծ Երևանից հարավ ընկած տարածքում Ալ. Թամանյանը նախատեսել էր Նուբարաշենը (նկ. 14): Կրկին ցավով պետք է նշենք, որ Նուբարաշենի կառուցումն ամբողջովին ավարտին չհասցվեց ըստ նախագծի, ինչպես վարպետի մի շարք այլ քաղաքաշինական նախագծեր, բայց, այնուամենայնիվ, կարելի է արձանագրել, որ բացի Երևանից և Արմավիրից դրա ներկայիս տեսքն ամենից շատն է աղերսվում Ալ. Թամանյանի նախագծի հետ:

Եվ որպես այս ամենի ամփոփում, փորձենք պատասխանել շատ կարևոր, առանցքային և վիճելի մի հարցի. **Երևանը քաղաք-այգի՞ է, թե՛ ոչ**: Այս հարցը մինչ օրս քննարկումների առիթ է դարձել մասնագետների շրջանում: Հնչում են տարբեր կարծիքներ և մոտեցումներ: Իհարկե, ք. Երևանը չի կարող ենթարկվել Հովարդի քաղաք-այգու բոլոր հրամայականներին, բայց դրա պատճառները չպետք է փնտրել քաղաքաշինական հարթությունում: Հստակեցնելու համար անհրաժեշտ է անդրադառնալ քաղաք-այգուն բնորոշ հովարդյան այն սկզբունքներին, որոնք կիրառել է Ալ. Թամանյանը՝ Երևանի գլխավոր հատակագիծը մշակելիս.

- քաղաքի կառուցվածքը (կենտրոն և քաղաքամասեր), տարածքի գոտիավորումը,
- ինքնավարության հնարավորությունը,
- աշխատավայրի արագ հասանելիությունը,
- սանիտարահիգիենիկ և գեղագիտական պայմանների բարձր մակարդակը:

Պետք է նշել նաև այն սկզբունքները, որոնք վերը նշված ոչ քաղաքաշինական պատճառներով կիրառելի չէին մայրաքաղաք Երևանի համար.

- սակավ արդյունաբերությունը,
- քաղաքային և գյուղական կյանքի համադրումը (կառուցապատման դաստակերտային սկզբունքը):

Նկ. 14. Նուբարաշենի գլխավոր հատակագիծը և ներկա վիճակը

Երևանի գլխավոր հատակագիծը 20-րդ դարի քաղաքաշինական նշանավոր փաստաթղթերից է: Դրա նշանակությունը բազմապատիկ ավելի արժեքավորվում է այն բանով, որ չմնաց որպես գծագիր, այլ կյանքի կոչվեց կարճ ժամանակում, ընդամենը մեկ սերնդի աչքի

առջև, ինչը հազվագյուտ երևույթ է քաղաքաշինության մեջ, և զարգացավ հետագա հատակագծային աշխատանքներում: Ք. Երևանը դարձավ Խորհրդային Միության առաջին մայրաքաղաքը, որն ունեցավ հաստատված գլխավոր հատակագիծ և այն, առ այսօր, հանդիսանում է քաղաքաշինության մեջ բարձրարժեք մի օրինակ:

Д. Г. Петросян

ТЕОРИЯ «ГОРОДА-САДА» И ПУТЬ АЛЕКСАНДРА ТАМАНЯНА В ГРАДОСТРОИТЕЛЬСТВЕ

Представлены градостроительные задачи конца 19-го века, предложения по их решению, формирование теории "Города-сада", история проектирования Прозоровки - первого русского города-сада, и факты непосредственного участия Ал. Таманяна в этом процессе. Также представлены табризский и армянский градостроительные периоды Таманяна, таманяновские генеральные планы городов и поселков Армении, их нынешние спутниковые изображения, проанализированы примеры удачного применения принципов города-сада в г. Ереване, и причины нереализации замыслов Таманяна.

Ключевые слова: город-сад, Ал. Таманян, градостроительство, генплан

D.G. Petrosyan

THE THEORY OF "GARDEN CITY" AND ALEXANDER TAMANYAN'S ACTIVITY IN URBAN DEVELOPMENT

The urban problems of 19th century, suggestions on their solution, "Garden City" concept formation, history of design of the first Russian "Garden City" - Prozorovka and facts of Al. Tamanyan's direct participation in this process are presented. Also the Tabriz and Armenian urban development periods of Tamanyan, master plans of Armenian cities and settlement, their satellite images are presented, examples of successful implementation of principles of Garden-city in Yerevan, and the reason of no realization of Tamanyan's ideas are analyzed.

Keywords: Garden City, Al. Tamanyan, urbanism, master plan

Գրականություն

1. Մանուկյան Դ. Ս., Թամանյան Ա. Գ. Քաղաք-այգու տեսությունը և Երևանի հատակագիծը// Բանբեր Երևանի պետ. համալսարանի. - 2003. – N 3(III). - էջ 107:
2. Մինասյան Ա. Ալ. Թամանյանի աշխատանքները Թավրիզում. - Թեհրան, 1995.
3. Զորյան Լ. Թամանյան. - Երևան: Սովետական գրող, 1978.

Դավիթ Գևորգի Պետրոսյան (ՀՀ, Երևան) - ՃՀՀԱՀ մագիստրանտ, Ալեքսանդր Թամանյանի թանգարան-ինստիտուտ, էքսկուրսավար, (+374) 94470204, (+374) 10585773, dav92pet@yandex.ru:

Давид Геворкович Петросян (РА, Ереван) - НУАСА, магистрант, Музей-институт Ал. Таманяна, экскурсовод, (+374) 94 470204, (+374) 10 585773, dav92pet@yandex.ru.

Davit Gevorg Petrosyan (RA, Yerevan)- NUACA, master student, Alexander Tamanyan museum-institute, guide, (+374) 94470204, (+374) 10 585773, dav92pet@yandex.ru.

Ներկայացվել է՝ 27.11.2014

Ընդունվել է տպագրության՝ 29.01.2015